

Aniela Kallas, *Odszczepieńcy. Dramat w 4 aktach*,

Kraków – Nakładem Księgarni E. Friedleina, Warszawa – E.Wende i S-ka, 1909.

Akcja sztuki dzieje się w Sewilli na przełomie 1491 i 1492 roku. W Hiszpanii trwa rekonkwista, Królowie Katoliccy do pomocy w uciszaniu konfliktów religijnych, wymuszaniu nawróceń na katolicyzm i tropieniu innowierców, powołują Inkwizycję, stanowiącą narzędzie sprawowania tyleż religijnej, co świeckiej władzy. W *Odszczepieńcach* Inkwizycja funkcjonuje także jako narzędzie tłumienia wolności sumienia.

Dramat opowiada historię spisku marranów. Spiskowcy obawiają się, że królowa Izabela ogłosi edykt, nakazujący Żydom przyjęcie chrztu, bądź opuszczenie Hiszpanii, a w jego wyniku – dalszych prześladowań. Mają nadzieję, że poprą ich także Maurowie oraz niezależnie myślący hiszpańscy katolicy, którzy jak oni mają dość ucisku Inkwizycji. Plan obejmuje porwanie biskupa oraz sędziów Inkwizycji, oraz – być może, wobec niespokojnym nastrojom w kraju – wywołanie wojny domowej. W I akcie w domu Diega de Susan, nadwornego lekarza królowej Izabelli, katolika o żydowskich korzeniach, planowana jest maskarada. Tymczasem uczestnicząca w spisku Siostra Diega, Maria, wdowa-rezydentka, bez jego wiedzy, w podziemiach pałacu założyła tajną synagogę, gdzie gromadzą się trwający przy dawnej wierze marranowie. Diego, odkrywszy spisek, postanawia się do spisku przyłączyć, żeby go rozbroić i udaremnić. Córka Diega, Bianka, wychowana w klasztorze, jest niezwykle pobożna i nienawidzi Żydów. Jej ukochany Fernando Gomez jest prawowiernym katolikiem, synem Don Philippo Gomeza. W Biance kocha się także Leonard, syn siostry Diega, zakonnik, a zarazem spiskowiec. W czasie maskarady w domu Diega ukryci pod maskami pokutników spiskowcy spotykają się z Inkwizytorem Sewilli, biskupem Morillo, maskarada zmienia się w starcie, w którym Inkwizytor ujawnia, że uważa Diega za buntownika, jego dom za gniazdo spisku, a wielu gości (na przykład – ministra de Lucenę) za zwolenników spisku. W II akcie Diego, któremu grozi sąd Inkwizycji, postanawia odwołać się do łaski królowej, niestety królowa odmawia wsparcia i zwalnia go ze służby. Radykalne skrzydło spisku domaga się natomiast czynu – krwawej ofiary. W międzyczasie okazuje się, że Grenada poddała się Izabeli i Ferdynandowi i spisku nie poprą Maurowie. Diego zgadza się na potajemny ślub Bianki i Fernanda i chce córkę wysłać do Włoch. Fernando także Diega namawia do ucieczki zapewniając o swojej pomocy. Fernando i Bianka wszakże zostają porwani przez Inkwizycję z ogrodu rezydencji Diega, szpiegująca dla Inkwizycji służąca Bianki rzuca podejrzenia na Fernanda, spiskowcy obawiają się odkrycia. Maria, która w piwnicach pod tajną synagogą zgromadziła zapasy prochu, ma jednak plan: zaprosić biskupa

Morillo do rezydencji Diega na sąd, a potem wysadzić go w powietrze i zginąć z nim razem. Akt III kończy eksplozja ładunku. Akt IV to narada na dworze królewskim, omawiana jest sprawa spisku oraz edyktu królewskiego, który ma wygnać Żydów z Hiszpanii. Fernando, który po uwolnieniu zasłużył się w wojnie z Maurami, dostaje pozwolenie na ożenek z Bianką. Dziewczyna, która przeszła przez tortury Inkwizycji i kościelną pokutę, zostaje przyprawiona przed oblicze królewskie, ale okazuje się, że oszalała. Wygłasza namiętne oskarżenie przemocy po czym zostaje odesłana do klasztoru. Fernando – jak twierdzi – przejrzał na oczy i odbiera sobie życie na oczach wszystkich. Król Ferdynand wydaje się skłonny wysłuchać przedstawicieli społeczności żydowskiej, która obiecuje wysoką daninę za prawo pozostania w Hiszpanii, wtedy jednak wkracza Torquemada, z krucyfiksem w ręku wygłaszając płomienną mowę, że król – jak Judasz – chce sprzedać Chrystusa. Król odchodzi, mówiąc, że wkrótce powiadomi o swojej decyzji.

Oprac. Agata Chałupnik